

Wojciech Kosiński*

DETAL ARCHITEKTONICZNY DZIŚ – I JEGO TŁO

Autor na tle analizy historycznej tworzenia detalu architektonicznego przedstawia sytuację, analizę, ocenę i wnioski na temat detalu architektonicznego dziś.

Słowa kluczowe: detal, ornament, architektura, twórczość, historia, dziś

Pod słowem „tło” zawartym w tytule, można rozumieć zarówno: tło dziejowe detalu, czyli dotychczasową przeszłość i historię jego kształtowania, jak również tło przestrzenne, a więc budowlę, w której ten detal występuje. Tak przyjęte założenia badawcze wskazują, że klarownym oraz logicznym sposobem opracowania i przedstawienia poglądu na „detal architektoniczny dziś” może być zarys charakteru i roli detalu w szczególnie istotnych dziejach architektury. Wysznuje w ten sposób konkluzje, ukazujące: prawidłowości, kontrowersje, pytania i przypuszczenia, mogą pomóc, jak dzięki prognostycznej analizie tablicy Mendelejewa, w odkryciu nieznanych, ale istniejących pierwiastków, w odniesieniu do detalu architektonicznego w XXI wieku.

Taki detal jaka architektura?

Autor niniejszych słów zmierzył się przed 26 laty z zagadnieniem detalu, w szerokim fresku *Detal – artyzm, symbol, skala* [1]. Wymagał tego znamieny okres przejściowy w architekturze. Kulminujący: „rozgadany”, historyzujący i żartobliwy postmodernizm, ustępował pola „nowej prostocie” (*New Simplicity*), o znamionach minimalistycznych. Symbolizował ten nurt, apolliński zawsze, „biały” Richard Meier, niewrażliwy na błazeństwa postmodernistyczne. W kierunku

abstrakcyjnej, ponadczasowej geometrii grawitowali włoscy neoracjoniści („rats”), a następnie inni twórcy, promujący powściągliwość bryle i w niezdobieniu, eliminowaniu detalu [2]. Postmodernistyczny nadmiar detalu pozostał tylko w komercji, zaś awangarda i młodzież uczyniły zwrot ku ideom Modern Movement, które zatriumfowały raz jeszcze (MM1 przedwojenny, MM2 powojenny, MM3 dzisiejszy)

Historia, nauczycielka współczesności, ukazuje studiującym detal, jak jest spójny z kształtowaniem architektury w danej epoce. A także, jak dalece jest- tożsamy z „sinusoidalną” przemiennością dziejową „eonów” architektury: racjonalistycznej i „surracjonalistycznej” [3]. Detal: jego brak, powściągliwość, bogactwo, nadmiar – wspierają, wzmacniają, podkreślają racjonalność lub nadracjonalność. Wcielenie minimalizmu: Piramida Cheopsa, jest idealna dzięki brakowi detalu. Detalem najwspanialszym jest wewnętrzna struktura materiału: megastopnie, a pierwotnie płyty okładzinowe, których resztki pozostały na wierzchołku. Surowe budowle Międzyrzecza miały tę surowość wzmocnioną przez płaskie reliefy i płytko rzeźbione panele ilustracyjne.

Kolumnady śródziemnomorskich świątyń są ażurowymi ścianami oraz strukturalnymi detalami. Ciekawe są ich wykładnie estetyczne, przyrodnicze.

* Kosiński Wojciech prof. dr hab. inż. arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Architektury Krajobrazu.

Kolumny w Karnaku to trzciny. Kolumny greckie to drzewa (zinterpretował to F.L. Wright we wnętrzu Johnson Wax Building) [4]. Ich kapitele, jedne z najpiękniejszych i najbardziej wpływowych detali wszechczasów, mają ciekawe wytłumaczenia. Ślimacznicowe woluty jońskie mogły być wzorowane na zawijającym się drewnie na szczycie słupa wskutek wbijania go. Kapitel koryncki to koszyk z ziemią, z którego poprzerastały listki.

Grecki okres klasyczny, może najznakomitszy w historii pod względem spójności detalu z architekturą, zainspirował kolejne nurty harmonijnej, apolińskiej powściągliwości: styl toskański, architekturę wczesnochrześcijańską, Renesans, oświeceniowy neoklasycyzm, Ruch Nowoczesny, minimalizm. Po przeciwnej stronie sinusoidy: dionizyjskiej, nad-racjonalnej, często przerafinowanej i schyłkowej – ideologia detalu również stanowi odzwierciedlenie idei architektonicznej. Świadczą o tym: hellenizm, późny gotyk, barok, eklektyzm, secesja, socrealizm, postmodernizm – „dekorowana buda” (*decorated shed*) [5], dekonstruktywizm – „pióropusz” [6].

Bywają substyle, stanowiące emanację, odprysk lub schyłek wielkich stylów, wyrażające się przede wszystkim w detalu, ale także wzornictwie, plastyce i innych sztukach: gotyk płomienisty, manieryzm (ilustracje: 1, 2, 3), rokoko, Biedermeier, Art Deco. Stylistyki detalu o niewielkim zakresie merytorycznym, czasowym i terytorialnym są raczej modą niż epokowym zjawiskiem kulturowym [7].

Forma z funkcji, z natury, czy z kreacji?

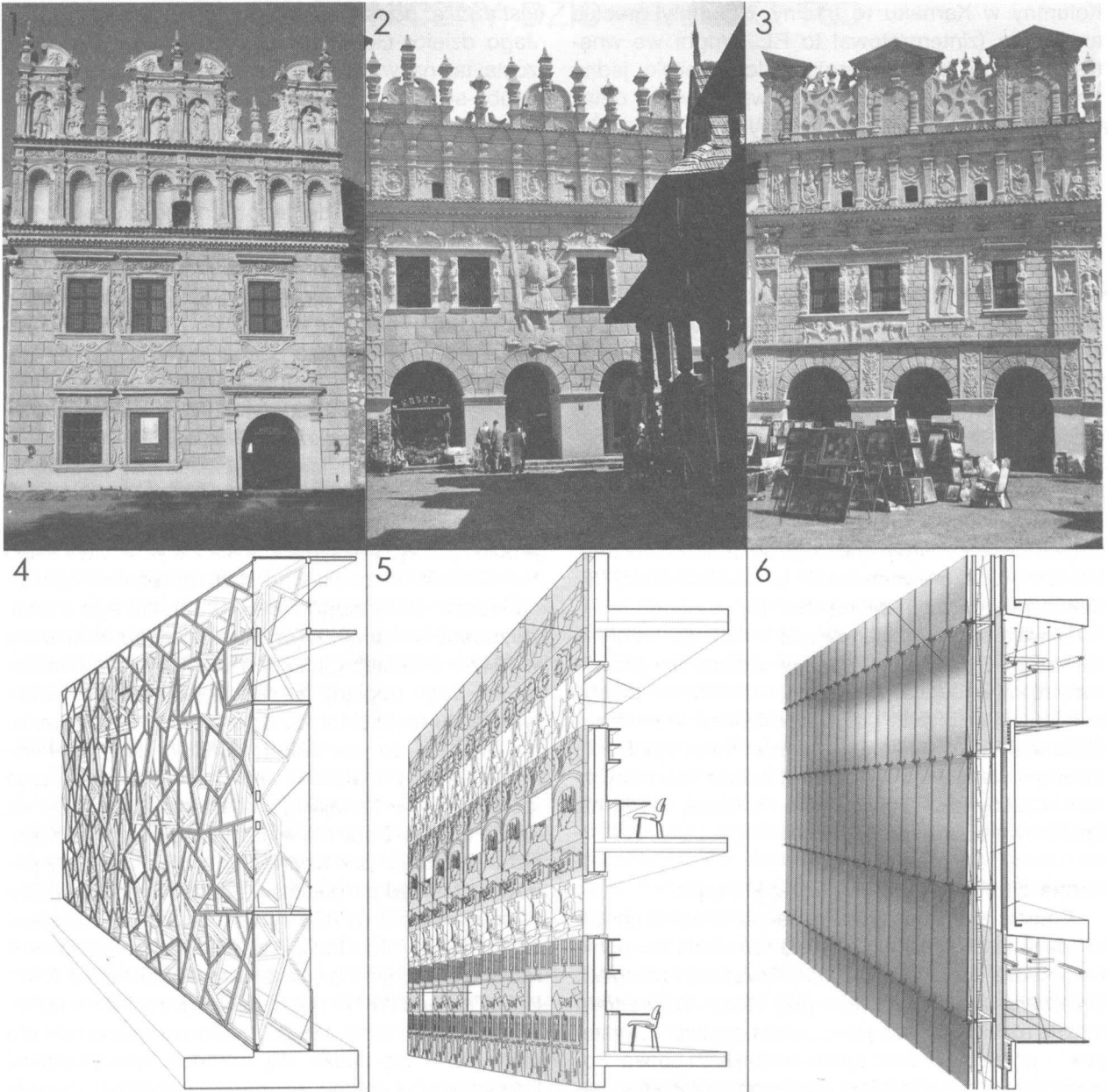
Emocje związane z problematyką „detal architektoniczny dziś” rozpoczynają się formalnie od publikacji Adolfa Loosa (1870–1933) *Ornament i zbrodnia*, *Ornament und Verbrechen* [8]. Słowo *Verbrechen* można rozumieć także jako: „przestępstwo”, „występek” – paralelne wobec spraw osobistych Loosa. Poglądy wyostrzył w książce: *Dlaczego architektura nie*

jest sztuką: podstawy pozornego funkcjonalizmu [9]. Jego dzieło: Goldmann&Salatsch, *Dom bez brwi*, został tak nazwany przez cesarza Franciszka Józefa: osobę-symbol imperialnego *ancien regime’u*, skąpanego w pompatycznych dekoracjach i zloczeniach eklektyzmu i secesji. Przed-Corbuserowski, przed-Miesowski puryzm Loosa (który purytaninem nie był), to kulminacja idei jego poprzedników, których prace studiował.

Bezpośrednim był: twórca pionierskiej dla modernizmu szkoły chicagowskiej, Louis Henry Sullivan (1856–1924), którego maksyma: *form ever follows function* (forma zawsze podąża za funkcją), zawarta została w pompatycznym filozoficzno-poetyckim fragmencie kapitalnego artykułu *Wieżowiec biurowy rozpatrywany w aspekcie artystycznym* [10]. Sullivan nie traktował tej maksymy literalnie, ale w sposób otwarty, czego dowiódł wyposażając swoje stalowe wieżowce w ceramiczne okładziny dekorowane w paprocie i palmy. Maksyma została zacytowana z eseju *Form follows function*, autorstwa rzeźbiarza i teoretyka Horatio Greenough (1805–1852), którego pisma, zarzucone do lat 30. XX wieku zostały opublikowane w 1947 r. w Berkeley, pt. *Form and Function: Remarks on Art*. Jego poglądy na relacje użytkowości i estetyki detalu architektonicznego były również otwarte.

Twierdził, że pozornie niefunkcjonalny detal dekoracyjny ma znaczenie dla „funkcji ukrytej”, czyli identyfikacji wyróżniającej charakterystyczny budynek wśród innych. Detal ma więc funkcję „naprowadzającą” (*wayfinding*, por. Kevin Lynch). Jako rzeźbiarz podawał przykład gargulców na dachach katedr, gdzie praktycznie pełnią rolę rynien, ale są też dziełami rzeźbiarskimi. On z kolei, a za nim Sullivan, studiowali racjonalistycznych myślicieli amerykańskich XIX w.: H. D. Thoreau (1817–1862), H. Melville’a (1819–1891), W. Whitmana (1819–1892). Zwłaszcza ważne były dla nich – i jak się okaże, dla narodzin amerykańskiej i światowej architektury modernistycznej – prace

1. Kazimierz Dolny, Kamienica Celejowska 2. Kazimierz Dolny, Kamienica pod świętym Krzysztofem 3. Kazimierz Dolny, Kamienica pod świętym Mikołajem (il. 1, 2, 3, fot. D. Kopciowski)
 4. Lab Arch Studio, Melbourne, Federation Square, Atrium, 2006 5. Herzog & de Meuron, Eberswalde, Biblioteka, 1999 6. Peter Zumthor, Bregenz, Kunsthaus 1997 (il. 4, 5, 6 [źródło: *The Function of Ornament*, Editor: Moussavi F., Kubo M., et al. Actar& Harvard University School of Design, Cambridge MA, 2006, s. 196], opracowanie graficzne „Studio AS Wojciech Kosiński”, grafika Miłosz Zieliński)

Ralpa Waldo Emersona (1803–1882): *Nature*, 1836 oraz *The American Scholar*, 1837. Szkoła chicagowska uznała je za „Intelektualną Deklarację Wolności”, która głosi: niezależność intelektu od natury, wolną wolę twórcy, gdyż forma w naturze wynika z funkcji, ale w kulturze jest od niej niezależna [11]. Raz jeszcze Nowy Świat pokazał Staremu Kontynentowi, na czym polega progres.

Namysł nad „detalem architektonicznym dziś” naprowadza więc na ciekawą i skomplikowaną drogę prowadzącą poprzez wiek XIX, w kierunku nowoczesności zwieńczonej powstaniem Ruchu Nowoczesnego. Komplikacja w Europie polega na tym, że oficjalny etos epoki, wyznaczany przez wsteczne imperia pokongresowe od 1815 r., lubujące się w historyzmie i eklektyzmie, miał jednak dwa ważne kontrapunkty postępowe. Jeden, to wspaniali myśliciele i twórcy postępowych idei, którzy poprzez pompacyjne monarchie zdołali przenieść myśl racjonalistyczną Oświecenia, Encyklopedystów, rewolucji i Napoleona, i unacześnić ją dla nowatorskich potrzeb XIX wieku, obok rozwichrzonego i rozmarzonego w przeszłości romantyzmu (J.W. Goethe, F. Engels, W. Hugo, A. Comte, J.S. Mill, C. Cavour). Drugi kontrapunkt, to wynikająca m.in. z idei ww. myślicieli, imponująca rewolucja przemysłowa, nadająca Europie bezprecedensową dynamikę modernizacji: „XIX wiek erą Dynamo” [12], prowadzącą już prostą drogą do wieku XX.

MM, Ornament und Spaß – czy minimalizm?

Otwierający wiek XX w architekturze, antyornamentalny „fizjologizm” Loosa nie przyjmował się od razu. Odwieczna kultura detalu powodowała, że wczesny modernizm z ornamentem uprawiał nie tylko pionierski Sullivan, a także młodszy: Wright i nawet Corbusier, którzy stopniowo wyzwalał się z tradycjonalizmu formy i dekoracyjności etalu, w które spowite były ich wczesne realizacje. Podobnie Mondrian odchodził od malowania martwych natur z naczyniami,

drzew i sadów, na rzecz abstrakcyjnych, prostokątnych „Kompozycji”. Malewicz oddalał się paralelnie od przedmiotu (ok. 1912–1915) i definitywnie zerwał z malarstwem przedstawiającym, na rzecz suprematyzmu.

Cztery wielkie europejskie filary architektonicznego modernizmu: Corbusierowski puryzm *Esprit Nouveau*, Miesowski *Less is More* i Bauhaus, Rietveldowski Neoplastycyzm *De Stijl*, wreszcie kolektywny konstruktywizm, ukazały ekstremalnie piękny detal wynikający ze struktury i z potrzeb podstawowych, i wyższych. Aż po „detal architektoniczny dziś” stanowią dla kolejnych generacji modernistów idealne wyważenie pomiędzy „tak” i „nie” dla detalu. Relief Modulora, narożnik Miesa [13], okna Bauhausu w Dessau, apollińskie piękno „wykończeniówki” Domu Pani Schroeder, dionizyjskie „wariackie” kratownice mównicy Lenina i Wieży Babel Tatlina – wszystko to stanowi najcenniejszą bibliotekę pamięci o detalu, oraz wciąż świeże odżywki dla nowszych inspiracji.

Detal architektoniczny modernistycznego przedwojnia lat 30., dopowiada do awangardy estetykę uspokojoną, zrozumiałą ze mniej porywczo, za to oswojoną, zaadaptowaną dla powszechniejszej kultury: i w świadomości społecznej, i w kontekście miasta. Ciekawy w zakresie dystynkcji detalu integralnego z bryłą jest „opływowy” nurt *Streamline*. Budowany od Kalifornii po *Breslau* (E. Mendelsohn), idealny do rozwiązywania narożników; jest dzieckiem dziwnie dobranej pary: Art Deco i konstruktywizmu. Powściągliwie i ze smakiem stosowany jest detal w modernistycznej architekturze klasycyzującej: albo bardziej wprost (B. Pniowski: Parlament i Sądy w Warszawie) albo z dyskrecją i wyrafinowaniem (G. Terragni w Como, J. Żórawski w kamienicach warszawskich). Detal architektury „Modernizmu 2” czyli ów z drugiej połowy minionego stulecia, dopowiada do tych wzorcowych osiągnięć, swoje przeważnie wtórne wartości lub bezwartościowości.

Tytułowy „detal architektoniczny dziś” ma swoją genezę na Zachodzie *sensu stricte* wtedy, gdy awangarda odrzuciła: nostalgiczny, naśladowczy, przedekorowany postmodernizm, na rzecz kolejnego eksploatawania paradygmatu modernistycznego, po raz trzeci. Doniosłych eksperymentalnych prób w tym zakresie dostarczyły wielkie monumenty paryskie o charakterze dekorowanej architektury high-tech: Centrum Beaubourg, budowane w toku lat 70. (pseudoinstalacje na tylnej fasadzie) oraz Centrum Świata Arabskiego, wznoszone w latach 80. („migawki” w oknach) [14].

Krok naprzód kategorii high-tech, perfekcję „przemawiającego” detalu strukturalnego i instalacyjnego oraz iluminacji, uzyskali Foster i Nouvel, w kultowych wieżowcach *Swiss Re* (Londyn) i *Torre Akbar* (Barcelona). Osobną kategorię stanowią elewacje digitalne (centrum motoryzacyjne w Utrechcie). Liczne wielkoskalowe realizacje świetlnych fasad cyfrowych, wyprowadzonych genetycznie z reklam na Times Square, występują w wielu miejscach w USA, zwłaszcza w San Francisco. Znacznego zamieszania w dziedzinie współczesnego detalu dokonał dekonstruktywizm, proklamowany w 1988 roku (wystawa w MOMA), w którym ekspresja i rozczłonkowanie bryły przechodzi bezpośrednio w detal; najbardziej w budowlach znów o charakterze technicznym (*Coop Himmelblau*), ale także w rzeźbiarskich, dzięki wyrafinowanym okładzinom (Z. Hadid: ceramika, F. Gehry: metal) [15].

Możliwości techniki cyfrowej w projektowaniu i realizacji oraz elektroniczne wspomaganie eksploatacji („ruchliwość” oraz „inteligencja” fasad), stworzyły jeszcze nowszą generację technicznych powierzchni budowli. Superskomplikowana siatka strukturalna (ale nie regularna jak w czasach Fullera, lecz ekspresyjna, rzeźbiarska) tworzy strukturę „gniazda” (stadion olimpijski w Pekinie), lub splecionej struktury cieniowej (Federation Square w Melbourne, 5 warstw

siatki [16]) (ilustr. 4). Artystyczne, niespokojne i ryzykanckie podejście do architektury, a dodatkowo współpraca z artystami powodują, że Herzog i de Meuron ciekawie ewoluują przechodząc od młodzieńczego minimalizmu poprzez różne doświadczenia neomodernistyczne, do zabawnego dekorowania i ornamentowania [17]. Ich okładziny z fotobetonu i ruchome elewacje z wzorkami na trawionym szkłe, są dowcipnym wyzwaniem wobec Loosa, gdyż odpowiadają: „Ornament i żart” (*Ornament und Spaß, Ornament und Witz*) (il. 5).

Wielkim architektem dzisiejszym, ale ponadczasowym, ponad modą, pluralistycznym w wyrazie bryły i detali, jest Peter Zumthor. Jego indywidualne podejście i do tematu, i do miejsca, i zapewne do swego klimatu wewnętrznego powoduje, że oscyluje od regionalizmu do minimalizmu. Detalami oraz okładzinami jego budowli są: drewniany gont, spalone pnie drzew, rwany dolomit, surowy beton, niebiańsko wyszlifowany wieloodcieniowy granit oraz rytmiczne wstęgi ze szkła na ruchomej strukturze metalowej (il. 6). Będąc dokładnie rówieśnikiem autora niniejszych słów, potrafi być w swej twórczości młodzieńczy i awangardowy, zawsze porywający.

Jego minimalizm jest kolejnym istotnym etapem w tej dziedzinie po: kanonicznej „białej” twórczości Ando od czasu jego zespołu w Vitra (1993) i dwóch kościołów; po również białych arcydziełach Baeza'y oraz po „pustce” Pawsona. We wszystkich wspomnianych i im podobnych dziełach nie ma śladu detalu. Jednocześnie jest w nich zawarta emocja, komfort wizualny wywołujący komfort psychiczny, niemniejszy niż w arcydziełach historii, gdzie detal był obowiązkowy i integralny, albo kontrastowo zdobniczy. Bezdetalowy minimalizm to idealne tło dla bogatej wrażliwości człowieka XXI wieku i pusta, ale gościnna scena do wypełnienia jego aktywnością [18]. W tym być może zawiera się jedna z najciekawszych tajemnic „detalu architektonicznego dziś”.

PRZYPISY

- [1] W. Kosiński, *Detal – artyzm, symbol, skala*, Architektura 4–5, Arkady, Warszawa 1986, s. 28–33.
- [2] W. Kosiński, *Detal i całość*, Architektura 4–5, Arkady, Warszawa 1986, s. 54–56.
- [3] H. Wölfflin, *Renaissance et Baroque*, Gérard Monfort-Imago Mundi, Brionne 1997, s. 170.
- [4] *Detal*, [red.] Przystaszewska-Porębska E., Architektura 4–5, zeszyt monograficzny, Arkady, Warszawa 1986, s. 120.
- [5] R. Venturi, S. Izenour, D. Scott-Brown, *Learning from Las Vegas – Revised Edition: The Forgotten Symbolism of Architectural Form*, The MIT Press, Cambridge MA 1977, s. 194.
- [6] D. Kozłowski, *Transfiguracja form, albo – niech szczególnie funkcjonalizm!*, Czasopismo Techniczne, z. 10-A, rok 101, numer specjalny, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2004, s. 75–78.
- [7] *In Detail. Small Structures. Series 1–14*, Schittich Ch. [ed.], Birkhäuser, vol. 14, Basel 2010, s. 176.
- [8] A. Loos, *Ornament und Verbrechen. Ausgewählte Schriften. Die Originaltexte*, (oryg. 1908, 1911–1912), Prachner, Wien 2000, s. 236.
- [9] A. Loos, *Warum Architektur keine Kunst ist: Fundamentals über scheinbar Funktionales*, (oryg. 1915, wykłady na Sorbonie), Metroverlag, Wien 2009 s. 128.
- [10] L. H. Sullivan, *Tall Office Building Artistically Considered*, oryg. Lippincott's Magazine z. 3, 1896, s. 403–409, dostęp: <http://www.scribd.com/doc/90341420/Sullivan-Louis-the-Tall-Office-Building-Artistically-Considered>.
- [11] B. Zevi, *The Light of Modern Architecture*, wykład w sesji CICA (ang. *International Committee of Architectural Critics*), XVII Kongres UIA *Cultures and Technologies*, Pałac Kongresów Montreal, 20.06.1990, notatki w posiadaniu autora artykułu.
- [12] N. Davies, *Dynamo*, [w:] *Europa, rozprawa historyka z historią*, Znak, Kraków 1998, s. 807–953.
- [13] D. Kozłowski, *O pięknie architektury (współczesnej) – uwagi o ułomności rzeczy użytecznych*, Czasopismo Techniczne, z. 6-A, rok 104, numer specjalny, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2007, s. 74–77, wersja internetowa [pdf]_Biblioteka_Cyfrowa Politechniki_Krakowskiej: http://bc.biblos.pk.edu.pl/bc/resources/CT/CzasopismoTechniczne_6A_2007/KozlowskiD/PieknieArchitektury.pdf.
- [14] *Architectural Details: 1 Façades, 2 Pillars, 3 Windows, 4 Doors, 5 Stairs, 6 Balconies*, vol. 6, Braun S. [Ed.], Verlagshaus Braun. Salenstein a/Konstanz 2008, s. 160.
- [15] N. Niesewand, *Contemporary details: the definitive interior design sourcebook*, Mitchell Beazley, London 2006, s. 224.
- [16] *Detail in Contemporary Landscape Architecture*, Mc Lead V. [ed.], Laurence Ving Publishing. London 2008, s. 192, CD.
- [17] B. Haduch, *Analiza twórczości pracowni Herzog & de Meuron w kontekście sztuki XX i XXI wieku oraz współpracy architektów z artystami*, rozprawa doktorska na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej, promotor J. Dobesz, maszynopis ilustrowany, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2010, s. 334.
- [18] A. Mielnik, *Współczesne tendencje minimalistyczne w architekturze domów jednorodzinnych*, rozprawa doktorska na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej, promotor D. Kozłowski, maszynopis ilustrowany, Biblioteka Politechniki Krakowskiej, Kraków 2010, s. 236

BIBLIOGRAFIA

- Architectural Details: 1 Façades, 2 Pillars, 3 Windows, 4 Doors, 5 Stairs, 6 Balconies*, Braun S. [Ed.], vol. 6, Verlagshaus Braun. Salenstein a/Konstanz 2008, s. 160.
- Davies N., *Dynamo*, [w:] *Europa, rozprawa historyka z historią*, Znak, Kraków 1998, s. 807–953.
- Detail in Contemporary Landscape Architecture*, Mc Lead V. [ed.], Laurence Ving Publishing, London 2008, s. 192, plus CD.
- Detal*, [red.] Przystaszewska-Porębska E., Architektura 4–5, zeszyt monograficzny, Arkady, Warszawa 1986, s. 120.
- Haduch B., *Analiza twórczości pracowni Herzog & de Meuron w kontekście sztuki XX i XXI wieku oraz współpracy architektów z artystami*, rozprawa doktorska na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej, promotor Dobesz J., maszynopis ilustrowany, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2010, s. 334.
- In Detail. Small Structures. Series 1–14*, Schittich Ch. [ed.], Birkhäuser, vol. 14, Basel 2010, s. 176.
- Kosiński W., *Detal – artyzm, symbol, skala*, Architektura 4–5, Arkady, Warszawa 1986, s. 28–33.

- Kosiński W., *Detal i całość*, Architektura 4–5, Arkady, Warszawa 1986, s. 54–56.
- Kozłowski D., *Transfiguracja form, albo – niech szczególnie funkcjonalizm!*, Czasopismo Techniczne, z. 10-A, rok 101, numer specjalny, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2004, s. 75–78.
- Kozłowski D., *O pięknie architektury (współczesnej) – uwagi o ułomności rzeczy użytecznych*, Czasopismo Techniczne, z. 6-A, rok 104, numer specjalny, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2007, s. 74–77, wersja internetowa [pdf]_Biblioteka_Cyfrowa Politechniki Krakowskiej: http://bc.biblos.pk.edu.pl/bc/resources/CT/CzasopismoTechniczne_6A_2007/KozlowskiD/PieknieArchitektury.pdf.
- Loos A., *Ornament und Verbrechen. Ausgewählte Schriften. Die Originaltexte*, Prachner, (oryg. 1908, 1912), Wien 2000 s. 236.
- Loos A., *Warum Architektur keine Kunst ist: Fundamentals über scheinbar Funktionales*, Metroverlag, (oryg. 1915, wykłady w Sorbonie), Wien 2009, s. 128.
- Mielnik A., *Współczesne tendencje minimalistyczne w architekturze domów jednorodzinnych*, rozprawa doktorska na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej, promotor Kozłowski D., maszynopis ilustrowany, Biblioteka Politechniki Krakowskiej, Kraków 2010, s. 236.
- Niesewand N., *Contemporary details: the definitive interior design sourcebook*, Mitchell Beazley, London 2006, s. 224.
- Sullivan L. H., *Tall Office Building Artistically Considered*, oryg. Lippincott's Magazine, z. 3, 1896, s. 403–409, [w:] <http://www.scribd.com/doc/90341420/Sullivan-Louis-the-Tall-Office-Building-Artistically-Considered>.
- The Function of Ornament*, ed. Moussavi F., Kubo M., et al. Actar& Harvard University School of Design. Cambridge MA, 2006, s. 196.
- Venturi R., Izenour S., Scott-Brown D., *Learning from Las Vegas – Revised Edition: The Forgotten Symbolism of Architectural Form*, The MIT Press, Cambridge MA 1977, s. 194
- Wölfflin H., *Renaissance et Baroque*, Gérard Monfort-Imago Mundi, Brionne 1997, s. 170.
- Zevi B., *The Light of Modern Architecture*, wykład w sesji CICA (ang. International Committee of Architectural Critics), XVII Kongres UIA *Cultures and Technologies*, Pałac Kongresów Montreal, 20.06.1990, notatki w posiadaniu autora artykułu.

Wojciech Kosiński*

ARCHITECTURAL DETAIL AND ITS BACKGROUND TODAY

The author outlines, analyzes, evaluates and concludes from architectural detail today against the background of its historical creation.

Keywords: detail, ornament, architecture, creativity, history, today

The word “background” used in the title of this paper can mean the historical background of detail, i.e. the history of its formation, as well as its spatial background – an edifice. Such research premises indicate that an outline of the character and role of detail in the vicissitudes of architecture may be a clear and logical manner of developing and presenting an outlook upon “architectural detail today”. Conclusions which show certain regularities, controversies, questions and assumptions can help to discover some unknown yet existent elements referring to the 21st century architectural detail owing to a prognostic analysis of Mendeleev’s periodic table.

Like Architecture, like Detail?

Twenty-six years ago, the author of this paper faced the issue of detail in the extensive work *Detail – Artistry, Symbol, Scale* [1]. It was required by a transitional culminating period in architecture: “chattering”, historicizing and playful postmodernism was being superseded by “New Simplicity” with minimalist traits. The Apollonian “white” Richard Meier, insensitive to postmodernist tomfoolery, symbolized this trend. The Italian neo-rationalists (“rats”) and then other creators, promoting restraint in a body and the elimination of detail and ornament, gravitated towards abstract,

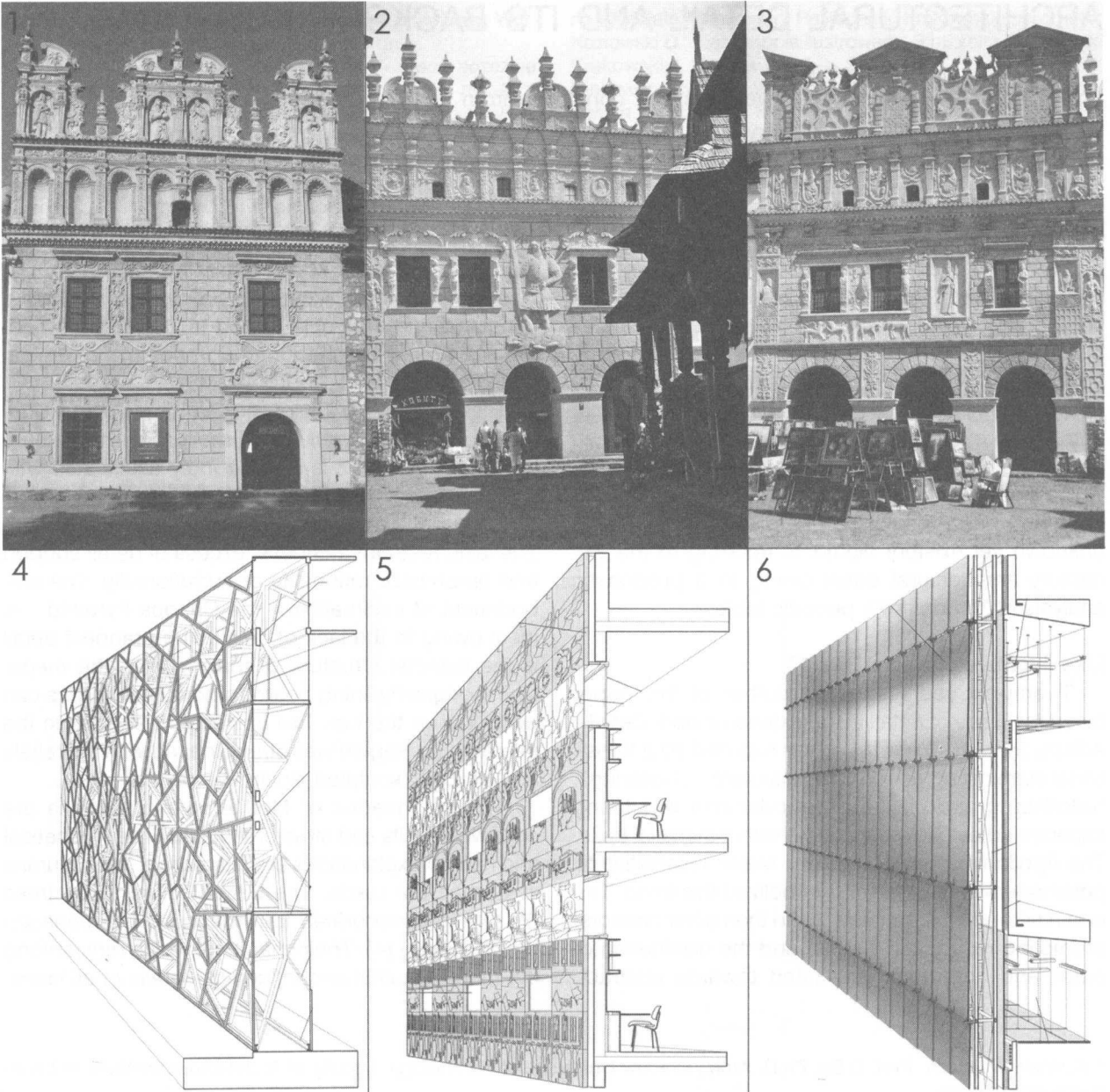
timeless geometry [2]. The postmodernist excess of detail remained in commercialism only, while the vanguard and the youth turned to the ideas of Modern Movement which triumphed once more (prewar MM1, postwar MM2, today’s MM3).

History, the teacher of modern times, shows detail as consistent with the formation of architecture in a given epoch. It is also strongly associated with the “sinusoidal” historical changeability of the “eons” of rationalistic and “surrationalistic” architecture [3]. The lack, restraint, richness, excess of detail support and emphasize rationality or surrationality. The embodiment of minimalism – the Cheops Pyramid – is ideal owing to the lack of detail. The grandest detail is the external structure of the material: the mega-stairs, originally lining boards whose remainders can be found on the top. The austerity of edifices in the Interamnian Region was strengthened with flat reliefs and hollowly sculpted illustrative panels.

The colonnades of Mediterranean temples are openwork walls and structural details. Their esthetical and natural explanations are interesting. The columns at Carnac are reeds. The Greek columns are trees (F.L. Wright interpreted it in the interior of Johnson Wax Building) [4]. Their chapters, which rank among the most beautiful and influential details of all times,

* Kosiński Wojciech, Prof. D.Sc. Ph.D. Arch., Cracow University of Technology, Faculty of Architecture, Institute of Landscape Architecture.

1. Kazimierz Dolny, Celejowska tenement 2. Kazimierz Dolny, Tenement at St. Christopher's 3. Kazimierz Dolny, Tenement at St. Nicholas' (Pic.1, 2, 3., photo by D. Kopciowski)
 4. Lab Arch Studio, Melbourne, Federation Square, Atrium, 2006 5. Herzog & de Meuron, Eberswalde, Library, 1999 6. Peter Zumthor, Bregenz, Kunsthaus 1997 (Pic.4, 5, 6, source: [*The Function of Ornament*, Ed. Moussavi F., Kubo M., et al. Actar& Harvard University School of Design. Cambridge MA, 2006, 196 p.], graphic depiction "Studio AS Wojciech Kosiński", graphic art by Miłosz Zieliński)

have curious explanations. The Ionic volutes could have been patterned after rolling wood on top of a pole after hammering it in. The Corinthian chapter is a basketful of soil with little leaves.

The Greek classical period, perhaps the greatest period in history as far as the cohesiveness of detail and architecture is concerned, inspired a number of trends with harmonious, Apollonian restraint: the Tuscan style, early Christian architecture, the Renaissance, Enlightenment neoclassicism, Modern Movement, minimalism. On the other side of this sinusoid, there are Dionysian, surrealist, frequently too refined and decadent styles – the ideology of detail reflects an architectural idea, too. It can be proved by Hellenism, late Gothic, Baroque, eclecticism, Art Nouveau, socialist realism, postmodernism – “the decorated shed” [5], deconstructionism – “the plume” [6].

There are also some sub-styles which make an emanation, a piece or the decline of grand styles, mostly expressed in detail but also in design, fine arts and other disciplines: the blazing Gothic, mannerism (Pic.1, 2, 3), rococo, Biedermeier, Art Deco. The stylistics of detail with a limited material, temporal and territorial range is a fashion rather than an epochal cultural phenomenon [7].

Form out of Function, Nature or Creation?

Emotions related to the problems of “architectural detail today” formally began with the publication of *Ornament Und Verbrechen* (“Ornament and Crime”) written by Adolf Loos (1870–1933). The word *Verbrechen* can be also understood as “offence” or “misdemeanor” related to Loos’s personal affairs. He sharpened his opinions in the book “Why Architecture is not Art: The Basics of Apparent Functionalism” [9]. His work Goldmann&Salatsch “House without Eyebrows” was named by Emperor Franz Joseph – a symbol of imperial *ancien regime* bathed in the pompous decorations and gilt ornaments of eclecticism and Art

Nouveau. Loos’s pre-Corbusier and pre-Mies purism was the culmination of the ideas of his predecessors whose works he studied. By the way, Loos himself was not a puritan.

The direct founder of the pioneering Chicago school of modernism was Louis Henry Sullivan (1856–1924) whose maxim “form ever follows function” was included in a pompous philosophical and poetical fragment of the brilliant article “The Office Building Artistically Considered” [10]. Sullivan did not treat this maxim literally but openly which he proved by equipping his steel high-risers with ceramic linings decorated with ferns and palm trees. The maxim was quoted from the essay *Form follows function* written by the sculptor and theoretician Horatio Greenough (1805–1852) whose writings, relinquished in the 1930s, were published in 1947 in Berkeley as *Form and Function: Remarks on Art*. His outlook upon relations between the usability and estheticism of architectural detail was open as well.

He claimed that a seemingly nonfunctional decorative detail is important for a “hidden function”, i.e. identification distinguishing a characteristic building from the others. Thus, detail fulfills the “wayfinding” function (cf. Kevin Lynch). As a sculptor, he gave the example of gargoyles on cathedral roofs where they practically act as rainwater pipes but in fact as sculptural works as well. Greenough and then Sullivan studied 19th century American rationalistic thinkers: H.D. Thoreau (1817–1862), H. Melville (1819–1891) and W. Whitman (1819–1892). The works of Ralph Waldo Emerson (1803–1882): *Nature* (1836) and *The American Scholar* (1837) were of particular importance to them as well as for the birth of American and world modernist architecture. The Chicago school acknowledged them as “The Intellectual Declaration of Freedom” which propagates the independence of intellect from nature as well as a creator’s free will because a form in nature results from a function

being independent of it in culture [11]. Once again, the New World showed the Old Continent what progress meant.

Thus, reflection upon “architectural detail today” leads us onto an interesting and winding road across the 19th century towards modernity crowned with the formation of Modern Movement. Complication in Europe consists in the fact that the official ethos of that epoch, marked by reactionary post-congress empires after the year 1815, taking delight in historicism and eclecticism, had two significant counterpoints. One of them was the activity of great thinkers and the creators of progressive ideas who managed to carry the rationalistic concepts of Enlightenment, the Encyclopedists, the Revolution and Napoleon through pompous monarchies and adjust them to the innovative needs of the 19th century besides the disordered and dreamy Romanticism (J. W. Goethe, F. Engels, V. Hugo, A. Comte, J. S. Mill, C. Cavour). The other counterpoint was the impressive Industrial Revolution resulting from the abovementioned thinkers’ ideas and giving Europe unprecedented modernization dynamics: “The 19th century as the era of Dynamo” [12] leading straight to the 20th century.

MM, Ornament und Spaß or Minimalism?

Loos’s anti-ornamental “physiologism”, which opened the 20th century in architecture, was not accepted at once. The eternal culture of detail made the pioneering Sullivan and the younger Wright or even Corbusier practise early modernism with ornament. They gradually extricated themselves from the traditionalism of form and the decorativeness of detail which shrouded their early implementations. Similarly, Mondrian gave up painting still lifes with dishes, trees and orchards for the sake of the abstract rectangular “Compositions”. Malevich grew away from objects (c. 1912–1915) and definitively broke his ties with depicting painting for the sake of suprematism.

Four grand European pillars of architectural modernism – Corbusier’s purism of *Esprit Nouveau*, Mies’s *Less is More* and Bauhaus, Rietveld’s Neoplasticism of *De Stijl*, collective constructivism – revealed extremely beautiful detail resulting from structures as well as elementary and sublime needs. Up to “architectural detail today”, they offer ideal balance between the pros and cons of detail for generations of modernists. The relief of Modulor, Mies’s corner [13], Bauhaus windows in Dessau, the Apollonian beauty of *décor* in Mrs. Schroeder’s House, the Dionysian “crazy” framework of Lenin’s lectern and Tatlin’s Tower of Babel – all of these form the most valuable library of the memory of detail and fresh fuel for newer inspirations.

The architectural detail of prewar modernism in the 1930s adds quiet esthetics to the vanguard – obviously less impetuous, more familiar, adapted to increasingly commonplace culture: in social awareness and in the context of a city. The Streamline is interesting in the distinctiveness of detail integral with a body. Built from California to *Breslau* (E. Mendelsohn), ideal for solving corners, it is the child of a rather mismatched couple: Art Deco and constructivism. Detail is applied with restraint and taste in classicizing modernist architecture: straightforward (B. Pniewski: the Houses of Parliament and the Courts of Law in Warsaw) or with discretion and sophistication (G. Terragni in Como, J. Żórawski: tenements in Warsaw). The detail of the architecture of “Modernism 2” from the second half of the previous century adds its secondary values or valueless features to these model achievements.

The title “architectural detail today” has its origins in the West – the vanguard rejected the nostalgic, imitative and excessively decorated postmodernism for the exploitation of the modernist paradigm for the third time. Momentous experimental attempts in this field were delivered by enormous Parisian monuments of the character of decorated high-tech architecture: the Beaubourg Centre, built in the 1970s

(pseudo-installations on the back façade), and the Arab World Centre raised in the 1980s (“shutters” in the windows) [14].

A step towards the high-tech category, the perfection of “talking” detail within a structure, installation and illumination was taken by Foster and Nouvel in their cult high-risers Swiss Re (London) and Torre Akbar (Barcelona). A separate category includes digital elevations (the motorization centre in Utrecht). Numerous large-scale implementations of luminous digital facades, derived genetically from the neon lights in Times Square, appear in many places across the USA, especially in San Francisco. Deconstructionism, proclaimed in 1988 (an exhibition at the MoMA), caused a lot of confusion in the field of contemporary detail: the expression and segmentation of a body develops directly into detail, mostly in edifices of technical (Coop Himmelblau) as well as sculptural character owing to sophisticated linings (Z. Hadid: ceramics, F. Gehry: metal) [15].

The possibilities of digital technology in design and implementation as well as electronically aided maintenance (the “mobility” and “smartness” of facades) created a brand new generation of the technical surfaces of edifices. A highly complicated structural grid (not regular like in Fuller’s times but expressive and sculptural) forms the structure of a “nest” (the Olympic Stadium in Beijing) or a twined thorny structure (Federation Square in Melbourne with five layers [16]) (Pic.4). Thanks to an artistic, uneasy and risky approach to architecture and cooperation with artists, Herzog and de Meuron evolve interestingly from juvenile minimalism

through various neomodernist experiences to amusing decoration and ornamentation [17]. Their linings of photoconcrete and movable elevations with little patterns on etched glass issue a humorous challenge to Loos as they say “Ornament and Joke” (*Ornament und Spaß, Ornament und Witz*) (Pic.5).

Peter Zumthor is a great contemporary and timeless architect who stands above fashion. His bodies and details are pluralistic in their expression. His individual approach to a theme, a place and probably to his internal climate makes him oscillate between regionalism and minimalism. The details and linings of his edifices include: wooden shingle, burnt tree trunks, ripped dolomite, unprocessed concrete, beautifully polished variegated granite and rhythmical glass ribbons on a movable metal structure (Pic.6). Being an exact peer of the author of this paper, he can be youthful and vanguard in his works – ever entrancing.

His minimalism is another important stage in this discipline after Ando’s canonical “white” period which started with the complex in Vitra (1993) and two churches, after Baeza’s white masterpieces and after Pawson’s “void”. There is no trace of detail in all the abovementioned and similar works. They include an emotion and visual comfort which facilitates mental comfort equal to historical masterpieces where detail was obligatory and integral or contrastingly decorative. Minimalism without detail is the ideal background for the 21st century man’s rich sensitivity as well as an empty yet hospitable stage to be filled with his activities [18]. Perhaps one of the most fascinating mysteries of “architectural detail today” lies here.

ENDNOTES

[1] W. Kosiński, *Detal – aryzm, symbol, skala*, Architektura 4–5, Arkady, Warsaw 1986, p. 28–33.

[2] W. Kosiński, *Detal i całość*, Architektura 4–5, Arkady, Warsaw 1986, p. 54–56.

[3] H. Wölfflin, *Renaissance et Baroque*, Gérard Monfort-Imago Mundi, Brionne 1997, p. 170.

- [4] *Detal*, [Ed.] Przystaszewska-Porębska E., *Architektura 4–5*, monograph, Arkady, Warsaw 1986, p. 120.
- [5] R. Venturi, S. Izenour, D. Scott-Brown, *Learning from Las Vegas – Revised Edition: The Forgotten Symbolism of Architectural Form*, The MIT Press, Cambridge MA 1977, p. 194.
- [6] D. Kozłowski, *Transfiguracja form, albo – niech szczególnie funkcjonalizm!*, Technical Transactions, volume 10-A, year 101, special edition, Cracow University of Technology Press, Krakow 2004, p. 75–78.
- [7] *In Detail. Small Structures. Series 1–14*, Schittich Ch. [Ed.], Birkhäuser, vol. 14, Basel 2010, p. 176.
- [8] A. Loos, *Ornament und Verbrechen. Ausgewählte Schriften. Die Originaltexte*, Prachner, (orig. 1908, 1911–1912), Wien 2000, p. 236.
- [9] A. Loos, *Warum Architektur keine Kunst ist: Fundamentals über scheinbar Funktionales*, (orig. 1915, lectures at Sorbonne), Metroverlag, Wien 2009, p. 128.
- [10] L. H. Sullivan, *Tall Office Building Artistically Considered*, orig. Lippincott's Magazine, vol. 3, 1896, p. 403–409, [in:] <http://www.scribd.com/doc/90341420/Sullivan-Louis-the-Tall-Office-Building-Artistically-Considered>.
- [11] B. Zevi, *The Light of Modern Architecture*, lecture at CICA sesion (Eng. International Committee of Architectural Critics), 17th UIA Congress *Cultures and Technologies*, Congress Palace, Montreal, 20.06.1990, notes kept by the author of this article.
- [12] N. Davies, *Dynamo*, [in:] *Europa, rozprawa historyka z historią*, Znak, Krakow 1998, p. 807–953.
- [13] D. Kozłowski, *O pięknie architektury (współczesnej) – uwagi o ułomności rzeczy użytecznych*. Technical Transactions, volume 6-A, year 104, special edition, Cracow University of Technology Press, Krakow 2007, p. 74–77, Internet version [pdf] Digital Library at Cracow University of Technology: http://bc.biblos.pk.edu.pl/bc/resources/CT/CzasopismoTechniczne_6A_2007/KozlowskiD/PieknieArchitektury.pdf.
- [14] *Architectural Details: 1 Façades, 2 Pillars, 3 Windows, 4 Doors, 5 Stairs, 6 Balconies*, vol. 6, Braun S. [Ed.], Verlags-haus Braun. Salenstein a/Konstanz 2008, p. 160.
- [15] N. Niesewand, *Contemporary details: the definitive interior design sourcebook*, Mitchell Beazley, London 2006, p. 224.
- [16] *Detail in Contemporary Landscape Architecture*, Mc Lead V. [Ed.], Laurence Ving Publishing, London 2008, p. 192, CD.
- [17] B. Haduch, *Analiza twórczości pracowni Herzog & de Meuron w kontekście sztuki XX i XXI wieku oraz współpracy architektów z artystami*, doctoral dissertation at the Faculty of Architecture, Wrocław University of Technology, supervisor Dobesz J., illustrated typescript, Library at Wrocław University of Technology, Wrocław 2010, p. 334.
- [18] A. Mielnik, *Współczesne tendencje minimalistyczne w architekturze domów jednorodzinnych*, doctoral dissertation at the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology, supervisor Kozłowski D., illustrated typescript, Library at Cracow University of Technology, Krakow 2010, p. 236.

BIBLIOGRAPHY

Architectural Details: 1 Façades, 2 Pillars, 3 Windows, 4 Doors, 5 Stairs, 6 Balconies, Braun S. [Ed.], vol. 6, Verlagshaus Braun. Salenstein a/Konstanz 2008, p. 160.

Davies N., *Dynamo*, [in:] *Europa, rozprawa historyka z historią*, Znak, Krakow 1998, p. 807–953.

Detail in Contemporary Landscape Architecture, Mc Lead V. [Ed.], Laurence Ving Publishing, London 2008, p. 192, plus CD.

Detal, [Ed.] Przystaszewska-Porębska E., *Architektura 4–5*, monograph, Arkady, Warsaw 1986, p. 120.

Haduch B., *Analiza twórczości pracowni Herzog & de Meuron w kontekście sztuki XX i XXI wieku oraz współpracy*

architektów z artystami, doctoral dissertation at the Faculty of Architecture, Wrocław University of Technology, supervisor Dobesz J., illustrated typescript, Library at Wrocław University of Technology, Wrocław 2010, p. 334.

In Detail. Small Structures. Series 1–14, Schittich Ch. [Ed.], Birkhäuser, vol. 14, Basel 2010, p. 176.

Kosiński W., *Detal – arcyzm, symbol, skala*, "Architektura" 4–5, Arkady, Warsaw 1986, p. 28–33.

Kosiński W., *Detal i całość*, *Architektura 4–5*, Arkady, Warsaw 1986, p. 54–56.

Kozłowski, D., *Transfiguracja form, albo – niech szczególnie funkcjonalizm!*, Technical Transactions, volume 10-A, year 101, special edition, Cracow University of Technology Press, Krakow 2004, p. 75–78.

- Kozłowski D., *O pięknie architektury (współczesnej) – uwagi o ułomności rzeczy użytecznych*. Technical Transactions, volume 6-A, year 104, special edition, Cracow University of Technology Press, Krakow 2007, p. 74–77, Internet version [pdf] Digital Library at Cracow University of Technology: http://bc.biblos.pk.edu.pl/bc/resources/CT/CzasopismoTechniczne_6A_2007/KozlowskiD/PieknieArchitektury.pdf.
- Loos A., *Ornament und Verbrechen. Ausgewählte Schriften. Die Originaltexte*, Prachner, (orig. 1908, 1912), Wien 2000, p. 236.
- Loos A., *Warum Architektur keine Kunst ist: Fundamentales über scheinbar Funktionales*, Metroverlag, (orig. 1915, lectures at Sorbonne), Wien 2009, p. 128.
- Mielnik A., *Współczesne tendencje minimalistyczne w architekturze domów jednorodzinnych*, doctoral dissertation at the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology, supervisor Kozłowski D., illustrated typescript, Library at Cracow University of Technology, Krakow 2010, p. 236.
- Niesewand N., *Contemporary details: the definitive interior design sourcebook*, Mitchell Beazley, London 2006, p. 224.
- Sullivan L.H., *Tall Office Building Artistically Considered*, orig. Lippincott's Magazine volume 3, 1896, p. 403–409, [in:] <http://www.scribd.com/doc/90341420/Sullivan-Louis-the-Tall-Office-Building-Artistically-Considered>.
- The Function of Ornament*, Ed. Moussavi F., Kubo M., et al. Actar& Harvard University School of Design. Cambridge MA, 2006, p. 196.
- Venturi R., Izenour S., Scott-Brown D., *Learning from Las Vegas – Revised Edition: The Forgotten Symbolism of Architectural Form*, The MIT Press, Cambridge MA 1977, p. 194.
- Wölfflin H., *Renaissance et Baroque*, Gérard Monfort-Imago Mundi, Brionne 1997, p. 170.
- Zevi B., *The Light of Modern Architecture*, lecture at CICA session (Eng. International Committee of Architectural Critics), 17th UIA Congress *Cultures and Technologies*, Congress Palace, Montreal, 20.06.1990, notes kept by the author of this article.